

УДК 323.212

**ПОЛІТИЧНА КОНСОЛІДАЦІЯ:
КОНЦЕПТУАЛЬНЕ ОБҐРУНТУВАННЯ В СУЧАСНОМУ НАУКОВОМУ
ДИСКУРСІ (ПЕРСПЕКТИВА МІСЦЕВИХ ГРОМАД)**

Володимир Федоренко

*Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара,
кафедра політології
проспект Гагаріна, 72, 49010, м. Дніпро, Україна*

Стаття розглядає концептуальне обґрунтування політичної консолідації місцевих громад у сучасному науковому дискурсі. Установлено зміст концепції соціально-філософського й громадського спрямування. Розкрито політичний зміст реформування місцевого управління. З'ясовується значення політичної консолідації як відображення загальної суспільної консолідації. Розглядаються можливості поєднання етнополітичних протилежностей на рівні місцевої громади. Визначено концептуальні основи консенсусного об'єднання конкурентних політичних сил на місцевому рівні.

Ключові слова: політична консолідація, місцева громада, політичний дискурс, політичний консенсус, політична згода.

Постановка проблеми. Теоретико-методологічне осмислення тенденції об'єднання та відокремлення в політичній сфері пов'язане як із соціально-філософськими традиціями, так і з формуванням доктринальних положень політичних ідеологій. Об'єднання на рівні місцевих громад, які отримують імпульс для подальшого стабільного розвитку, обговорювалися в наукових працях протягом тривалого часу. Основні моделі та мотивації консолідації місцевих громад визначалися в рамках державницької й громадської теорії та теорії публічного управління. Однак політичні мотивації об'єднання самоврядних громад на демократичних засадах не стали предметом наукового розгляду до кінця 70-х рр. ХХ ст. Проблема концептуального обґрунтування консолідації місцевих громад у сучасній Україні набуває значення у зв'язку з неповною визначеністю відносно моделі розвитку локальних місцевих громад як повноцінних і самодостатніх колективів. Лише після Революції Гідності в Україні розгорнулася масштабна реформа щодо децентралізації, яка дала змогу місцевим спільнотам отримати необхідні важелі для свого розвитку. Політична консолідація в цьому контексті є чинником концентрації ресурсів на найбільш важливих напрямках розвитку громади, а також забезпечує можливість ухвалення стратегічних рішень на значний період часу. Тому концептуальні засади політичної консолідації місцевих громад дають відповідь на запитання щодо варіантів розвитку політичних відносин місцевого рівня та політичної поведінки в місцевих громадах, взаємодії із центральною владою та державними регіональними інститутами управління.

Аналіз публікацій. Проблема політичної консолідації досить активно обговорюється у вітчизняних політологічних й державознавчих дослідженнях. Зокрема, Ю. Тиркус розглядає умови інтеграції України до ЄС на основі внутрішньополітичної консолідації [9], Т. Сивак вивчає консолідацію як аспект поведінки дійових осіб публічної політики в процесі реалізації соціального проекту [8], О. Пашкова аналізує погляди В. Липинського на соціально-політичну консолідацію як умову реалізації українського державотворення [6], Ф. Медвідь приділяє увагу проблемі збереження етнічної ідентичності в контексті консолідації української модерної нації [5], В. Луста розглядає консолідацію дій на шляху до

спільної мети [3], В. Ладані розкриває зміст концептуальних засад дослідження консолідації демократії в період системної трансформації [2]. Однак комплексного аналізу потребує концептуальний зміст політичної консолідації в контексті співвідношення загальнодержавних і локальних інтересів.

Метою статті є встановлення концептуального змісту, обґрунтування політичної консолідації місцевих громад у сучасному науковому дискурсі. Завданнями статті є встановлення балансу між відцентровими та централізаторськими тенденціями, обґрунтування змісту місцевої політики в сучасній Україні та за кордоном.

Основний зміст статті. Проблематика консолідації місцевих громад розкривається в межах теоретичного підґрунтя, яке сформувалося на основі соціально-філософських та історіософських концептів множинності та різноманіття соціального буття. Політична консолідація в цьому зв'язку є відображенням загальної суспільної консолідації, остання й собі ґрунтується на можливості поєднання протилежностей у світі людського буття. В українській політичній і філософській думці ці аспекти розроблялися Миколою Костомаровим. «Отже, розглядаючи оточуючий людину матеріально-предметний світ – світ її предметно-соціального буття, М. Костомаров «уловлює» поліфункціональність цього світу, його сплетеність у множинність різноякісних законів і його підпорядкованість їм», – зазначає В. Федюк [10].

Позитивне філософське обґрунтування політичної консолідації забезпечує можливість сумісної спільної діяльності людей. Ця діяльність є відображенням людської природи й виступає нормою суспільного життя. Політична консолідація місцевих громад відповідає основним принципам гуманістичної філософії та загальнолюдським цінностям. Тому діяльність, спрямована на політичну консолідацію, відповідає людській природі й основним засадам розвитку суспільства. Як відзначає сучасний український науковець, «спрямованість людської життєдіяльності в своїй основі має об'єктивний характер. Хочуть того люди чи ні, усвідомлюють це вони чи не усвідомлюють, у будь-якому випадку, якщо вони зайняті різноманітною діяльністю щодо забезпечення свого життя, задля задоволення своїх потреб, вони відтворюють і розвивають самі себе» [10].

Вітчизняна соціальна, політична й філософська традиції визначають консолідуючі засади як основу самоорганізаційної та самоврядної діяльності людських спільнот. Етноментальні й етнокультурні особливості українського етносу визначаються як одна з провідних основ самодостатності локальних колективів. Тому політична консолідація має вагомий вплив в соціокультурному середовищі української етнічності. Реалізація цього потенціалу на новому етапі розвитку – вагоме завдання як політичної еліти, так і громадянського суспільства. На думку В. Федюк, «за М. Костомаровим, позаструктурний і нелінійний тип організації етнічної культури як цілісності в перехідні (нестабільні) періоди припускає імпліцитно «приховану структуру», яка міститься в ній. Особливістю такого стану етнічної культури є її гетерономність при збереженні її цілісності, яка містить у собі нескінченне число варіантів подальшого самовпорядкування» [10]. Як бачимо, соціально-філософське обґрунтування політичної консолідації пов'язане зі смислами стабільності й адаптивності функціонування соціуму.

Здатність однієї чи іншої нації виробити власну матрицю консолідації – запорука її розвитку й успішної відповіді на зовнішні виклики. Водночас ціннісні та світоглядні настанови щодо самоврядної діяльності консолідації можуть бути втілені на політичному рівні лише як результат взаємодії державно-владних інститутів за підтримки народу й забезпечення механізмів легітимності. Крім того, успішність геополітичної консолідації на національному, регіональному й місцевому рівнях визначає можливість взаємодії соціокультур-

них і етнокультурних чинників консолідації з політико-ситуативними чинниками. Згідно з О. Петуховою, «у політико-владних і державотворчих процесах термін «консолідація» розглядається як різновид об'єднувачих процесів за умов досягнення суспільного консенсусу, що формується й утверджується засобами політичного правління й інтеграцією соціуму» [7]. Акцент уваги дослідників на інтеграційних і об'єднувачих засадах консолідації визначає потенціал політичного як наявність спільного простору для узгодження позицій і дій.

Рівень консолідації визначається не лише за результативністю співпраці політичних суб'єктів і дотримання ними угод, але й за підтримкою населенням діючого політичного порядку, визнанням його легітимним на широкій консенсусній основі. Перспектива й терміни консолідації можуть визначатися як на основі ситуативних інтересів політичних акторів, так і на основі стану політичної системи в цілому. Тому вагому роль відіграє те, на яких принципах побудована та чи інша політична спільнота. Як вважають сучасні вітчизняні фахівці, архетипове наповнення сумісної соціальної й політичної діяльності людини вирішальним чином впливає на зміст і характер консолідації. Як зазначає О. Петухова, «консолідація – це інтегратор об'єднувачих процесів серед груп, спільнот, компаній, інституцій, влади та держави. Консолідація має на меті зміцнення позицій та ідеологем, покращення економічного стану та властивостей системи відносин у суспільстві, нації, державі тощо та переважно орієнтується на довгострокові цілі» [7].

Згідно із сучасними науковими уявленнями, консолідація є чинником структурної міцності та переходу спільноти на новий рівень інтеграції. Внутрішня міцність суспільних структур на регіональному й локальному рівнях залежить від ступеня відповідності політичних технологій управління запитам суспільства та тенденціям його розвитку. Така закономірність простежується протягом багатьох етапів суспільного розвитку. Як зазначають сучасні вчені, «як об'єднувачий процес суспільства, консолідація розпочалася ще в родинно-племінних територіальних групах і поширюється зараз у сучасних етнічних спільнотах як соціально-економічна та побутово-культурна спільність» [7]. Отже, процеси консолідації не є тотожними процесам культурної гомогенізації, політичну й суспільну консолідацію потрібно описувати як процес широкого узгодження або зняття розбіжностей на користь згоди.

Можливість дієвого узгодження інтересів у суспільстві існує лише на умовах їх рівної й адекватної репрезентації. Саме на цій основі виникають політичні передумови консолідації з виникненням відповідного суспільного клімату й до можливостей висловлювання власної позиції. Саме консолідація суспільства визначає його потенціал для вирішення значних завдань і формування нових структур в умовах, коли спільнота не буде відволікатися на вирішення другорядних завдань.

Реалізація структурних реформ в Україні вимагає не тимчасової й ситуативної згоди, а широкої демократичної консолідації. Можливість реалізації масштабних змін забезпечується лише за умови, якщо є консенсус щодо напрямків трансформації як між ланкою управління, так і між населенням. Вихід консолідації на новий рівень набуває характеру політичних реформ на загальнодержавному рівні. Стратегічна консолідація є результатом не лише тривалого процесу узгоджень і переконуваль, але й спроможності продукувати креативні ідеї, наявності формулювати план змін і послідовність його реалізації. Усе це забезпечує консолідацію на макрополітичному рівні.

Консолідація на загальнодержавному рівні не може бути здійснена без формування національної ідентичності, яка призводить до сприйняття ціннісного обґрунтування стратегічних цілей розвитку суспільства (див. Ю. Тиркус [9]). Однак у сучасному світі моноетнічний склад населення держави є рідкісним явищем. Тому проблема макрополітичної стабільності й консолідації політичної системи знову змушує звертатися до проблеми

культурних передумов і реальної національної єдності. В умовах викликів, які існують у сучасній Україні, це питання кореспондується з питанням консолідації й теоретичним обґрунтуванням консолідації місцевих громад, у межах яких організаційно функціонують етнічні меншини, спостерігається конфесійне різноманіття тощо. Як вважає Г. Луцишин, «національну роз'єднаність можна пояснити й тим, що Україна отримала в спадок багато проблем, які ускладнюють досягнення національної консолідації, зокрема, це історичний розвиток регіонів України в складі різних держав, етнокультурна та мовна гетерогенність регіонів України, конфесійна гетерогенність, різні зовнішньополітичні орієнтації регіонів, значні соціально-економічні розбіжності між регіонами України, використання міжрегіональних відмінностей у політичних технологіях тощо» [4].

Важливим сутнісним аспектом дискурсивного поля концептуального обґрунтування політичної стабільності в сучасній Україні є інституційна спроможність і зацікавленість політичних акторів у стабільності й у масштабному розв'язанні питань стратегічного характеру. У дискусіях констатується, що вимір реальних дій щодо консолідації пов'язаний із використанням об'єднаного та конструктивного потенціалу етнокультурної гетерогенності. Для політичної консолідації на рівні місцевих громад це означає реалізацію потенціалу інклюзивності місцевих громад відносно іншокультурних та іншokonфесійних компонентів. Проте такі процеси вимагають визначеної політичної волі. На думку Г. Луцишин, «сьогодні політична еліта не використовує націєоб'єднувачий потенціал і повністю ігнорує завдання соціально-політичної та національної консолідації суспільства, ціннісно-нормативна система розбалансована, загострюються міжнаціональні відносини. Про це свідчать не лише результати сучасних політологічних і соціологічних досліджень, це прослідковується й на рівні політичної діяльності» [4, с. 195].

Концептуальне обґрунтування політичної консолідації на місцевому рівні зазвичай формується навколо визначення місця локальних спільнот у загальнонаціональному масштабі. Саме національний характер й етноментальні властивості визначаються автором як ключові для успіху демократичних реформ. У зв'язку із цим політична консолідація місцевих громад не є відокремленою від загального курсу реформ і процесів, які відбуваються в економічній і культурній сферах. Згідно із сучасними уявленнями, політична консолідація також є чинником загальнонаціональної єдності й розвитку політичної нації. Політична єдність місцевих громад є консолідуючим чинником для всієї нації не на основі централізаторської політики й уніфікації, а на основі утвердження та реалізації потенціалу різноманіття. Згідно з Г. Луцишин, «без національної консолідації неможливо досягти ключових стратегічних цілей у діяльності нації та держави, це необхідна умова для стабільного політичного розвитку, впровадження реформ, стабілізації економіки та подальшого національного розвитку. Національна єдність – це чинник, який постійно діє й становить основу національної життєдіяльності. Розвиток політичної нації є одним зі способів стабілізації міжетнічних відносин, гармонізації інтересів титульної нації та національних меншин, важливим стимулом» [4, с. 196]. Таким чином, концептуальний дискурс відносно чинників консолідації в сучасній Україні спирається також на необхідність модернізації внутрішньої структури нації, її виходу з обмеження етнічних чинників на рівень усвідомлення стратегічних цілей і завдань. Таке усвідомлення можливе лише за умови, якщо місцеві громади будуть отримувати від загальнонаціонального цілого вирішення своїх питань і бачити шляхи реалізації своїх інтересів (див. Т. Сивак [8]). На цій основі політична консолідація місцевих громад в Україні – це процес виходу локальних спільнот на єдиний стандарт розвитку, який дозволить модернізувати країну в цілому (див. О. Пашкова [6]). Політична консолідація місцевих громад, з одного боку, вже отримала імпульс у результаті реформ

щодо децентралізації, з іншого – вона стає потужним чинником репрезентації проблеми міжетнічних відносин на регіональному й локальному рівні, який не потребує втручання центру й забезпечує застосування самоврядних технологій розв'язання потенційних і діючих конфліктів демократичним шляхом.

Штучне протиставлення етнокультурних спільнот, що мешкають на теренах України, імовірно, може бути зняте на новому етапі розвитку української держави в результаті переведення питання реалізації інтересів етнічних меншин і узгодження особливостей розвитку етнічних громад саме на місцевий рівень. У цьому разі загальнодержавне законодавство лише дає загальну рамку для дій і бажаної поведінки, стимулюючи пошук горизонтальних контактів і безпосереднього усунення міжетнічних протиріч (див. Ф. Медвідь [5]). Централізаторська пострадянська політика стосовно етнічних меншин в Україні, яка багато в чому копіювала досвід національної політики СРСР, призвела до консервації наявних міжетнічних проблем. Це було яскраво продемонстровано реакцією угорської та румунської етнічних меншин на прийняття нового Закону «Про освіту».

Унікальність розвитку сучасних українських місцевих громад полягає в тому, що вони здатні стати рушійною силою процесу політичної модернізації та більш масштабного процесу консолідації демократії. Для цього в концептуальному дискурсі щодо політичної консолідації єдність і самодостатність місцевих громад має утверджуватися й обґрунтовуватися як незмінний стратегічний пріоритет. На сучасному етапі розвитку місцевих громад в Україні децентралізація засвідчила прагнення держави надати територіальним колективам важелі для самостійного розвитку. Однак лише політична консолідація всередині цих самоврядних спільнот здатна вивести їх на процеси самовідтворення й реалізації важливих завдань. Політична консолідація місцевих громад – це внутрішній процес, який визначає здатність ухвалювати рішення демократичним шляхом і цілеспрямовано здійснювати їх реалізацію. Саме тому дедалі більше утверджується думка, що консолідація місцевих громад є важливим державотворчим процесом.

Питання реалізації інтересів місцевих громад актуалізується дедалі більше через необхідність підвищення рівня легітимності лідерства певних політичних сил і реалізації політики реформ. У зв'язку із цим місцеві громади є тим простором, на якому встановлюється успіх або неуспіх реформаційних стратегій і шляхів їх реалізації. Тому легітимність політичних сил загальнонаціонального рівня залежить від регіональної та місцевої легітимності. Підтримка загальнонаціональної консолідації можлива лише на основі легітимації економічних і суспільно-політичних перетворень усередині громад. На рівні місцевих громад розгортається ключовий для України процес диверсифікації, або дисперсії влади, яка втрачає свій централізаторський характер і розподіляє відповідальність між іншими ланками. Завдяки цьому концептуальне обґрунтування політичної консолідації має враховувати адресність вимог громади та її участь у формуванні адекватних механізмів представництва, задоволення потреб мешканців того чи іншого населеного пункту (див. В. Ладані [2]). Таким чином, у концепті національної єдності пов'язуються елементи консолідації на макро- й мікрорівнях, забезпечується можливість подолання неузгодженостей між рівнями політичної участі й прийняття рішень.

Висновки. Концептуальне обґрунтування політичної консолідації місцевих громад визначає основні напрямки джерел забезпечення первинної згоди між суб'єктами політичного процесу на місцевому рівні. По-перше, визначальним є пошук установчої платформи для політичних компромісів і вирішення конкретних завдань функціонування громади як цілісної спільноти. По-друге, необхідним елементом політичної консолідації є наявність загальноновизнаних правил гри та їх дотримання. По-третє, життєво важливою умовою полі-

тичної консолідації місцевої громади є можливість спільної реалізації інтересів усіх груп, які складають громаду. По-четверте, необхідне визначення стратегічних цілей місцевої громади та можливості їх реалізації.

Згідно з наявними доктринальними положеннями щодо політичної консолідації, вона є передумовою реалізації громадянських прав і свобод на місцевому рівні. Також вагомим є потенціал політичної консолідації в контексті створення сприятливих умов для економічного й соціально-культурного розвитку (див. Н. Коваленко [1]). Основою політичної консолідації на рівні місцевих громад має стати не примус і утвердження домінування однієї політичної групи чи організації, а демократичне лідерство, яке спирається на підтримку широких верств населення й забезпечує свідомий політичний вибір. Перспективою подальшого вивчення проблеми, порушеної у статті, є розгляд зарубіжного досвіду політичної консолідації місцевих громад.

Список використаної літератури:

1. Коваленко Н. Консолідація суспільства як запорука подолання бідності / Н. Коваленко // Теорія та практика державного управління. – 2011. – Вип. 2. – С. 149–153.
2. Ладані В. Консолідація демократії в період системної трансформації: концептуальні засади дослідження / В. Ладані // Грані. – 2014. – № 1. – С. 69–75.
3. Луста В. Консолідація дій на шляху до спільної мети / В. Луста // Ринок праці та зайнятість населення. – 2012. – № 4. – С. 59–60.
4. Луцишин Г. Національна консолідація як фундаментальна основа розвитку української політичної нації / Г. Луцишин // Філософія і політологія в контексті сучасної культури – 2012. – Вип. 4(3). – С. 195–200.
5. Медвідь Ф. Консолідація української модерної нації: проблема збереження етнічної ідентичності / Ф. Медвідь // Етнічна історія народів Європи. – 1999. – Вип. 1. – С. 44–48.
6. Пашкова О. Соціально-політична консолідація як умова реалізації українського державотворення (за В. Липинським) / О. Пашкова // *Studia politologica Ucraino-Polona*. – 2011. – Вип. 1. – С. 43–49.
7. Петухова О. Консолідація: сутність і види / О. Петухова [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.m.investplan.com.ua/?op=1&j=Investytsiyi_praktyka_ta_dosvid&s=eng&z=4253&i=27.
8. Сивак Т. Консолідація дійових осіб публічної політики в процесі реалізації соціального проекту / Т. Сивак // Теоретичні та прикладні питання державотворення. – 2014. – Вип. 14. – С. 163–176.
9. Тиркус Ю. Внутрішньополітична консолідація як умова інтеграції України до ЄС / Ю. Тиркус // Грані. – 2014. – № 8. – С. 113–118.
10. Федюк В. Культура як особлива форма консолідації українського етносу / В. Федюк [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.info-library.com.ua/books-text-11590.html>.

**POLITICAL CONSOLIDATION: CONCEPTUAL JUSTIFICATION
IN THE CONTEMPORARY SCIENTIFIC DISCOURSE
(PERSPECTIVE OF LOCAL COMMUNITIES)**

Volodymyr Fedorenko

Oles Gonchar Dniprovsky National University

Department of Political Science

Prospect Gagarin, 72, 49010, Dnipro, Ukraine

The article examines the conceptual rationale for the political consolidation of local communities in contemporary scientific discourse. The content of the concept of social-philosophical and communal direction is established. Political content of local government reform is revealed. The significance of political consolidation as a reflection of general social consolidation is elucidated. The possibilities of combining ethnopolitical opposites at the level of the local community are considered. The conceptual foundations of the consensual union of competitive political forces on the local level are determined.

Key words: political consolidation, local community, political discourse, political consensus, political agreement.